

Âşıkpaşazâde Derviş Ahmed Âşıkî'ya Dair Biyografik Katkılar*

Contributions for the Biography of Âşıkpaşazâde Derviş Ahmed Âşıkî

Kemal Beydilli**

*Bu çalışmanın zemininde vaktiyle (1971) Münih Ludwig Maximilian Üniversitesi'nde yapılan ve rahmetli doktora hocam Prof. Dr. Hans Joachim Kissling'e takdim edilen bir seminer ödevi yatmaktadır. Bu vesile ile o zamanlar enstitümüzün genç ve donanımlı baş asistanı olarak hepimiz üzerinde hakkı bulunan ve daha sonraları Prof. Kissling'e halef olarak enstitü başkanlığına getirilen Prof. Dr. Hans Georg Majer'i şükranla yâd ederim. Sunmakta olduğum bu çalışma ise doğal olarak Almanca metnin genişletilmiş ve yeni bilgi ve belgelerle güncelleştirilmiş hali olup günümüzde dek oluşan ve yeni pek bir şey getirmeyen yayımların muvacehesinde Âşıkpaşazâde biyografisine bazı düzeltmeler ve katkılar yapmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmam esasında her zamanki gibi bilgilerimi paylaşan ve yeni kaynaklara işaret eden değerli meslektaşlarım Feridun Emecen ve İlhan Şahin'e teşekkür ederim. Ama özellikle ilk günde olduğu gibi şimdi de metni okuyup düzeltmelerde bulunan çok değerli meslektaşım Hedda Reinold-Kiel Hanımefendi'ye sonsuz teşekkür ve şükranlarımı sunarım.

**Prof. Dr., 29 Mayıs Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul, Türkiye

ORCID: K.B. 0000-0001-8537-4316

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Kemal Beydilli,

29 Mayıs Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul, Türkiye

E-posta/E-mail: beydilli.kemal@gmail.com

Başvuru/Submitted: 15.06.2020

Revizyon Talebi/Revision Requested: 22.06.2020

Son Revizyon/Last Revision Received: 03.07.2020

Kabul/Accepted: 15.07.2020

Atf/Citation:

Beydilli, Kemal. "Âşıkpaşazâde Derviş Ahmed Âşıkî'ya Dair Biyografik Katkılar." *Tarih Dergisi - Turkish Journal of History*, 71 (2020): 161-180. <https://doi.org/10.26650/TurkJHist.2020.010>

öz

Osmanlı kuruluş dönemleri kaynakları arasında ilk sıralarda yer tutan Âşıkpaşazâde Tarihi, yazarı Derviş Ahmed Âşıkî ile beraber hâlâ güncelliğini koruyan bir konudur. Son senelerde yapılan iki büyük yayın, master ve doktora seviyesindeki sair çalışmalar bunun göstergesidir.

Bu çalışma özellikle yazarın biyografisini tekrar ele almakta, yerleşmiş ve maalesef sorgulamadan hep tekrarlanan gelen biyografik bilgisini gözden geçirmekte, bu konuda önemli düzeltmeler yapmakta ve yeni katkılarda bulunmaktadır.

Âşıkpaşazâde'nin kendisiyle ilgili olarak tarihten çıkartılan bilgilerden denetlenmesi, doğum tarihi ve ölüm senesiyle ilgili farkı yaklaşımların sorgulanması, bir derviş olarak mensup olduğu tarikat, isimleri zikredilen damadı Seyyid Velâyet ve kızı Râbia dışında kalan sair aile fertleri bu çalışmanın ağırlıklı konularındandır.

Çalışmanın en önemli belgesi muhakkak ki Âşıkpaşazâde'nin bizzat kendi eliyle kaleme aldığı ve imzasını taşıyan ve II. Bayezid'e sunmuş olduğu bir belgedir. Bu belge ilk defa olmak üzere burada ilim dünyasının nazarlarına arz edilmekte, ayrıca burada bu fevkalade özgün belgenin görüntüsüne de yer verilmektedir.

Anahtar sözcükler: Âşıkpaşa, Âşıkpaşazâde, Derviş Ahmed Âşıkî, Seyyid Velâyet, Râbia, Konya, Sadreddin Konevî Dergâhı, Şeyh Cüneyd, Abdüllâtîf Makdisi, II. Mehmed, İstanbul, II. Bayezid

ABSTRACT

One of the most prominent sources for the Early Ottoman History, *History of Âşıkpaşazâde* and its author Derviş Ahmed Âşıkî remain current in contemporary history research. Two different publications of this *History* in recent years and some other works written as graduate and dissertation works demonstrate the actuality of this historical source.

This paper reevaluates the biography of the author, reviews and criticizes the engrained information which has been unfortunately repeated without further examination and make some important corrections and contributions. Investigating the biographical information derived from the work of Âşıkpaşazâde, questioning the various claims about his dates of birth and

death, detecting his Sufi lodge as a dervish and identifying his family members (except the known daughter Rabia and his groom Seyyid Velâyet) are the main topics of this paper.

The most important historical document presented in this paper is certainly the one which has been written and signed personally by Âşıkpaşazâde and presented to Beyazid II. This document is being published for the first time in this paper for researchers, additionally the original image of the document is added.

Keywords: Âşıkpaşa, Âşıkpaşazâde, Dervîş Ahmed Âşıkî, Seyyid Velâyet, Râbia, Konya, Sadreddin Konevî Dergâhı, Şeyh Cüneyd, Abdüllâtîf Makdisî, II. Mehmed, İstanbul, II. Bayezid

Âşıkpaşazâde, malum olduğu üzere XV. yüzyılın maruf müverrihlerindedir. Asıl ismi Ahmed olup büyük dedesi Âşık Paşa'ya izâfeten Âşıkpaşazâde olarak anılmaktadır. Âşık Paşa, yani müellifin büyük dedesi 13 Safer 733 (3 Kasım 1332) tarihinde Kırşehir'de vefat etmiş olup, tanınan eseri *Garib-nâme* adını taşır¹. Tertip bakımından *Kutadgu Bilig*'e benzeyen *Garib-nâme*'de büyük ölçüde Yunus Emre'nin ve Mesnevi'nin tesiri görülür. Âşık Paşa'nın oğlu Elvan Çelebi'nin Anadolu'da özellikle XIV. yüzyıl ortalarındaki sosyal olaylara ve daha sonra birçok tarihî esere kaynaklık eden bir menâkıp yazması², yazarımız Dervîş Ahmed'in ulemâ bir ailenin silsilesinden geldiğini gösterir.

Âşıkpaşazâde Tarihi'ni ilk yayınlayan Âlî Bey, mukaddime kısmında Hammer'in yazmış olduğu *Osmanlı Tarihi*'nin Türkçe tercümesine istinaden Âşıkpaşazâde hakkında verilen bazı bilgilerin yanlış olduğunu kaydetmektedir³. Hammer'den yapılan bu tercümenin Almanca aslı ile mukayesesinde, aslında doğru olarak verilen bilgilerin Türkçeye yanlış aktarılmış olduğu görülmüştür. “Sâhib-i eser, Dervîş Ahmed, Âşık Paşa'nın Hafidzâdesi bulunan Süleyman'ın hafidi Yahya'nın oğludur” ve “Bu Dervîş Ahmed Murad-ı evvel devrinin en meşhûr ahlâk-ı

1 Âşık Paşa hakkında, bk. Fuat Köprülü, *İslâm Ansiklopedisi* (=İA), cilt 1, s. 701-706; Günay Kut, *Diyânet İslâm Ansiklopedisi* (=DİA), cilt 4 (1991), s. 1-3. Eserin tıpkıbasım, karşılaştırmalı ve aktarmalı metin halindeki yayını için bk. Âşık Paşa, *Garib-nâme*, I (1-2)-II (1-2), haz. Kemal Yavuz, İstanbul 2000. Bu yayının Giriş kısmında Âşık Paşa'nın hayatı ve eserinin nüshaları hakkında geniş bilgi verilmektedir.

2 Elvan Çelebi, *Menâkıbü'l-kudsîyye fî menâsibi'l-ünsîyye*, (nşr. İsmail Erünsal-A. Yaşar Ocak), İstanbul 1984

3 Âlî Bey (nşr.), *Tevârih-i Âl-i Osmân*, İstanbul 1332, bk. Medhal. Âşıkpaşazâde tarafından *Menâkıb u Tevârih-i Âl-i Osman* adı verilen eserin daha sonra yapılan neşirlerinin farklı başlıklar altında yapıldığı dikkati çekmektedir. Eserin daha sonra yapılan neşirleri için bk. Friedrich Giese (nşr.), *Die altosmanische Chronik des Aşıkpaşa-zade*, Leipzig 1929; Nihal Atsız Çiftçiöğlü (nşr.), “Tevârih-i Âl-i Osmân”, *Osmanlı Tarihleri* I, İstanbul 1947; Nihal Atsız (sadeleştiren), *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 1970; *Vom Hirtenzelt zur Hohen Pforte. Frühzeit und Aufstieg des osmanischen Reiches nach der Chronik “Denkwürdigkeiten und Zeitläufte des Hauses Osman” vom Derwisch Ahmed, genannt Aşık-Paşa Sohn*. Übersetzt, eingeleitet und erklärt von Richard F. Kreutel, Graz/Wien/Köln 1959. *Âşık Paşazade, Osmanoğulları'nın Tarihi*, nşr. Kemal Yavuz-M. A. Yekta Saraç, İstanbul 2003; *Âşıkpaşazâde Tarihi [Osmanlı Tarihi (1285-1502)]*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2013. Eski bilgileri tekrarlayan, Âşıkpaşazâde'nin biyografisine yeni hiçbir şey katmayan bir çalışma olarak bk. İbrahim Kaya Şahin, *Âşıkpaşa-zâde as Historian: A study on the Tevârih-i Al-i Osman: Tarihiçi olarak Aşıkpaşa-zade Tevârih-i Al-i Osman üzerine bir inceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Sabancı Üniversitesi 2000. Ayrıca daha sistemli olmakla beraber aynı şekilde konuya yeni bir katkı sunmayan 2011'de İngiltere'de doktora tezi olarak hazırlanan ve daha sonra -bazı kısımlar dışarıda bırakılmış olarak -basılan Lale Özdemir, *Ottoman History Through the Eyes of Aşıkpaşazade*. İstanbul 2013.

zahidâne şüerâsından biridir” cümlelerinin bu Türkçe tercümelere ile Almanca aslı arasında yanlışlıklar vardır⁴. “Murad-ı evvel devrinin en meşhûr ahlâk-ı zâhidâne şüerâsından biridir” cümlesi ile Almanca metinde işaret edilen Türkçe çevirisinde olduğu gibi Derviş Ahmed/Âşıkpaşazâde olmayıp, bizzat Âşık Paşa’nın kendisidir. Süleyman da Âşık Paşa’nın “hafîzâdesi” olmayıp, Almanca aslında doğru verildiği gibi “oğlu”dur. Bunların dışında Hammer’in Derviş Ahmed hakkında verdiği bilgilerde de bazı yanlışlıklar vardır. Mesela, Âşık Paşa’yı I. Murad devrinin bir şahsiyeti olarak göstermesi hatalıdır, zirâ Âşık Paşa’nın ölüm tarihi 13 Safer 733 (3 Kasım 1332) olduğundan, I. Murad devrinde yaşamamış olması gerekir. Zaten Derviş Ahmed eserinde Âşık Paşa’nın Orhan devrinde yaşadığını yazmaktadır. Yine Hammer’in Derviş Ahmed’i II. Bayezid devrinin bir şahsiyeti olarak göstermiş olması da tam isabetli değildir, zira genelde Hicrî 803 (baş. 22 Ağustos 1400) yılında doğduğu kabul edilen müverrihin, II. Murad ve II. Mehmed devirlerini de idrak etmiş olması gerekmektedir. Ölümü genelde *1484 sonrası* olarak kabul edildiğine göre II. Bayezid devrinin bir kısmında da berhayat olmalıdır. Ölüm tarihinin çok daha geç, doğum tarihinin de daha erken olduğuna dair mevcut kabullere aşağıda değinilecektir.

Derviş Ahmed’in hayatı hakkında bilgilerimiz az ve yetersizdir⁵. Bu sebepten ötürü de genelde aynı bilgiler tekrarlanmaktadır. Bilinenlerin çoğu ise eserinde kaydettiği bazı noktalardan çıkartılanlardır. XV. ve XVI. yüzyıl kaynakları arasında da hayatına ait esaslı bilgiye rastlanmamaktadır⁶. Meselâ, damadı Seyyid Velâyet⁷ ile dostluğu olan Taşkôprüzâde’nin dahi -hiç olmazsa bu münasebetle Derviş Ahmed’i tanıyabileceği düşünülürse- biyografik eseri *Şakaikü'n-Numaniyye*’de kendisinden ayrıca bahsetmemiştir. *Menâkıb-ı Tâcî'l-Ârifîn Tercümesi*’nde de Derviş Ahmed’e ait bilgiler çok azdır. *Şakaik* müellifi eserinde Seyyid Velâyet’e ayırdığı bölümde, Derviş Ahmed’in adını ancak

4 Joseph von Hammer, *Geschichte des osmanischen Reiches (GOR)*, I, Pest 1827, XXXIII.

5 “Zamanına kadar bilinenleri özetler” (İnalçık, “Âşıkpaşazâde Tarihi Nasıl Okunmalıdır”, *Söğüt’ün İstanbul’u: Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, derleyenler Oktay Özel-Mehmet Öz, İstanbul 2005, s. 119, not 1) ifadesiyle yazarı biraz tahfif eder edâdaki yaklaşımına rağmen, günümüze kadar gelen mevcudatın fevkinde ve hâlâ aşılamamış derecelerde muhkem bir madde olarak bk. Fuat Köprülü “Âşıkpaşazâde”, *İA*, cilt 1, s. 706-709. Hans Georg Majer, “Tevârîh-i Âl-i Osmân”, *Kindler’s Neues Literatur-Lexikon*. Hrsg. Walter Jens, Band 19, München 1992, s. 643-644. Ayrıca muhtasarca kaleme alınan bir madde olarak bk. Abdülkadir Özcan, “Âşıkpaşazâde”, *DİA*, cilt 4 (1991), s. 6-7. Hayatı ve tarihine dair mevcut bilgileri tekrar ele alarak değerlendirmelerde bulunan yeni yapılmış zahmetli çalışmalar için bk. Kemal Yavuz-Yekta Saraç, *Âşık Paşazâde Tarihi*, s. 31 vd. ve *Âşıkpaşazâde Tarihi [Osmanlı Tarihi (1285-1502)]*, haz. Necdet Öztürk, s. XVII.

6 Tarihinden çıkartılan mahdud bilgiler dışında hayatına dair söylenecek pek fazla bir şey yoktur. “*Tarihçimizin katıldığı 1457 Mora seferinden muhtemel ölüm tarihi olan 1502’ye kadar geçen kırk beş yıl boyunca hayatına dair hiçbir bilimiz yoktur*” ifadesi durumu yeterince aydınlatmaktadır. (bk. Necdet Öztürk, *Âşıkpaşazâde Tarihi*, s. XXIV). Âşıkpaşazâde’nin biyografisine dair kendi eserinden çıkartılan bilgiler için kezâ Öztürk, s. XX-XXIV. Ayrıca bk. Kemal Yavuz-Yekta Saraç, *Âşık Paşazâde*, s. 31-37.

7 855/1451 Bursa doğumlu, 929/1522 İstanbul’da öldü. Hayatı ile ilgili bk. Haşim Şahin, “Seyyid Velâyet”, *DİA*, cilt 27 (2009), s. 75-77. Maddede tam ismi verilmemektedir. Şöyle olacak: Mustafa b. Ahmed es-Sadrî el-Konevî, Taşkôprülüzâde, *Hada’ikü’ş-Şaka’ik*, (Mecdî tercümesi), İstanbul 1269, s. 251’den naklen İnalçık, “Âşıkpaşazâde Nasıl Okunmalı”, s. 142.

münasebet düştüğü için anmaktadır. Mesela, Seyyid Velâyet'in Dervîş Ahmed'in kızı ile evlendiği gibi⁸. *Tâcü'l-Ârifin Tercümesi*'nde verilen bilgiler önemli olmakla beraber yeterli değildir. Şeyh Ebu'l-Vefâ'nın (1026-1107)⁹ tedvin etmiş olduğu bu eserin bazı kısımlarını tercüme eden Seyyid Velâyet'in adını bilmediğimiz bir müridi, şeyhi hakkında ve dolayısı ile Dervîş Ahmed hakkında arzu edilen bilgiler vermektedir. Bu mukaddimeden anlaşıldığı kadarıyla Seyyid Velâyet bir hac seferinden döndüğünde, Şeyh Ebu'l-Vefâ'nın menâkıbından iki nüshayı beraberinde getirir. Eserin mütercimi olan bu mürid, bazı zamanlar bu kitabı okumaktadır. Bir gün Seyyid Velâyet, bunu tercüme etmesini, böylece Arapça bilmeyenlerin de istifade edebileceklerini ihlas edince, müridi bu kitabın bazı kısımlarından seçtiği parçaları özetleyerek tercüme eder.¹⁰ Bu tercümenin II. Bayezid devrinde yapıldığı şüphesizdir.¹¹ Daha sınırlı bir tarih ise, Prof. Kissling'in tercümesinin mukaddimesinde yer alan bilgilere istinaden verdiği 1493/94 yıllarıdır¹². Bu mukaddimeden çıkan bilgilere göre, Seyyid Velâyet'in ilk üç çocuğunu küçük yaşlarda kaybetmiş olduğunu anlamaktayız. Hattâ dördüncü çocuğu uzun ömürlü olması dileğinin nişânesi olarak "Pürhayat" adını taşımakta ve isminin yanında "Tavvelallâhu hâcâtehü bi'l-ilmî ve'l-âmâli ilâ yevmi'l-kiyâme" duâsı bulunmaktadır. Mütercimim bildirdiğine göre 22 Rebiülevvel 887 (11 Mayıs 1482) tarihinde doğan ve Seyyid Velâyet'in beşinci çocuğu olan Cemâleddin, 12 yıl yaşadıktan sonra 899'da (baş. 12 Ekim 1493) ölmüştür¹³. Bizim faydalandığımız tercüme ise, bu tarihten sonra tamamlanmış olmalıdır. Zira 10 Zilhicce 899 (11 Eylül 1494) tarihinde Seyyid Velâyet'in -ikinci hac ziyareti münasebetiyle- Mekke'de bulunduğu ve orada Zeyniyye şeyhi Abdü'l-Mu'tî'den icâzet aldığı belirtilmektedir¹⁴. Mütercim, Seyyid Velâyet Mekke'de iken eserin tercümesinin sonuna geldiğine göre, eserin daha önceden elinde olması icab eder. Mütercim-müridin kendi ifadesine nazaran, Seyyid Velâyet bunu bir hac dönüşünden getirdiğine ve Seyyid Velâyet'in son hac seferi bu tercümeden çok sonra, 920 (baş. 26 Şubat 1514) senesinde olduğuna göre, bu eser ancak Seyyid Velâyet'in ilk hac seferinde, yani 880 (baş. 7 Mayıs 1475) senesinde beraberinde getirilmiş olmalıdır. Böylece, *Şakaik*'te¹⁵ Seyyid Velâyet'in ilk hac seferinde, Mekke'de Şeyh Abdü'l-Mû'tî'den

8 Mecdî, *Şakaik Tercümesi*, s. 352. Mütercim için bk. Abdülkadir Özcan, *DİA*, cilt 28 (2003), s. 228-229. Seyyid Velâyet'in Râbia ile evlenme tarihi 874/1469-70 olarak gösterilmektedir. Bk. Haşim Şahin, *DİA* maddesi; İnalçık, "Âşıkpaşazâde Nasıl Okunmalı", s. 142. Ayrıca Kemal Yavuz-Yekta Saraç, *aynı eser*, s. 37. Burada damadın ismi *Seyit Vilâyet* olarak geçer!

9 Hakkında bk. Ahmed Yaşar Ocak, "Ebül Vefâ el Bağdâdî", *DİA*, cilt 10 (1994), s. 347-348.

10 *Tercüme-i Menâkıb-ı Tâcü'l-ârifin*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2427, Mukaddime.

11 H. J. Kissling, "Schejch Sejjid Vilâyet (1451-1522) und sein angebliche Menâqibnâme", *ZDMG*, CXIII, s. 64.

12 Kissling, aynı yer.

13 Seyyid Velâyet'in aile vakfında üstlendiği bir vazife sebebiyle (1546) adı anılan Mustafa isimli oğlu için bk. İnalçık, "Âşıkpaşazâde Nasıl Okunmalı", s. 125.

14 Bu tarikat hakkında bk. H. J. Kissling, "Einiges über den Zejnîje-Orden im Osmanischen Reiche", *Der Islam*, 39, (1964), s. 143-179. Ayrıca bk. *Dissertationes Orientales et Balcanicae Collectae, I. Derwischtum*, München 1986, s. 312-348. Bu tarikata dair değerli bir madde için bk. Reşat Öngören, "Zeyniyye", *DİA*, (2013), 44, s. 367-371.

15 Mecdî, s. 352; O. Rescher (Almanca terc.), *eş-Şekâ'îku'n-nu'mâniyye*, İstanbul 1927, s. 224.

icâzet aldığına dair kayıt, bu mütercim-mürîd'in açık ifadesiyle tezkib olunmaktadır. Verilen bilginin mantıkî sonucuna göre, bu icâzeti Seyyid Velâyet'in ikinci hac seferinde almış olduğu ve mütercimin bu ikinci hac seferi hakkında bilgi verebildiğine göre de mukaddimeyi bu tarihten sonra bitirmiş olduğu meydana çıkmaktadır. Yine, bu sonuca göre, *Şakaik*'in Almanca tercümesinde¹⁶ görülen, Seyyid Velâyet'in bir hac seferinde -ki bunun ikinci hac seferi olması icab etmektedir- yanında bulunan Şeyh Ahmed adlı bir zatın¹⁷, parantez içinde Seyyid Velâyet'in kayınpederi, yani Derviş Ahmed olduğuna dair açıklama ise, Türkçe tercüme ve Arapça aslına tetabuk etmediği gibi, menâkıb mütercimi olan mürîdin verdiği bilgiye de uymadığından, yanlış bir açıklama olması gerekmektedir. Bu tercümenin mukaddemesindeki en önemli bilgi, şüphesiz Derviş Ahmed'in o tarihlerde hâlâ yaşadığını çıkarttığımız kısımdır: “Bu bende-i günahkâr ve perişân-ı rûzgâr, kalîlü'l-amel, kesrî'l-emel bicârîhi inâyet-i ilâhî ve lutf-ı pâdişâhî erîşüb Konstantiniyye şehrinde merhûm ve mağfûr kutbü'l-evliyâ ve tâcü'l-esfiyâ Hazreti Âşık Paşa oğlu Hazreti Şeyh Ahmed Âşıkî -dâmet berekâtuhu enfâsihi'ş-şerifeti- güveğisi Hazreti Seyyid Velâyet...”. Böylece, Derviş Ahmed'in (Âşıkpaşaoğlu Ahmed Âşıkî) ismi yanında yazılan bu duâ, onun bu tercüme sonunda yazılan mukaddemenin kaleme alınış tarihi olan 1493/94 senelerinde hâlâ sağ olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca bu duâdan Derviş Ahmed'in *nefesi kuvvetli* bir şahsiyet olduğu anlamı da çıkmaktadır¹⁸. Prof. Majer'in *Kindler's Neuen Literatur-Lexikon*'da yayımlanan maddesinde yer alan ve Âşıkpaşazâde'nin ölüm tarihi olarak H. 899'da (baş. 12 Ekim 1493) ber-hayat, ancak 900'de (baş. 2 Ekim 1494) ölmüş olması icap ettiğine, dolayısıyla güvenilir bilgilerden hareketle 1494 senesinin yaklaşık ölüm tarihi olduğuna dair olan beyanında -diğer kaynakları yanında- muhtemelen bu bilginin de payı vardır¹⁹.

Öte yandan İnalçık'ın işaret ettiği “1 Rebiülevvel 891 /7 Mart 1486 tarihli Hacı Bey Mülknâmesi'nin altında “Fahrü'l-meşâyih Ahmed b. Âşık Paşa” kaydından²⁰ ve Fatih imareti vakıflarından günlük 7 akçe almakta olduğu “6 Rebiülahir 897 / 6 Şubat 1492” tarihli bilgidен²¹ kendisinin **seksenli** ve doksanlı senelerde berhayat olduğu tebellür eder. Bu durum, genelde 1484'ten sonra olarak kabul gören ölüm tarihinin çok daha sonraları olduğuna ve -1400 olarak hesaplanan, ancak aşağıda görüleceği üzere tartışmaya açık

16 Rescher, s. 225.

17 Mecdî, s. 353'te Şeyh Ahmed Mahmud; *Şakaik*'in Arapça aslında (*Sakâ'iq an-Nu'manijja*, Kahire 1310), s. 533'te Şeyh Ahmed.

18 Kissling, “aynı makale”, s. 67.

19 “Vertrauenswürdiges Angaben, nach denen Âşıkpaşazâde 899 H noch gelebt haben muss, aber 900 H bereits verstorben war, lassen heute 1494 als ungefähres Todesjahr begründen...”, *Kindler's Neuen Literatur Lexikon*, Band 19, s. 643.

20 İnalçık, “Âşıkpaşazâde Nasıl Okunmalı”, s. 120. Burada verilen 1 RA. 891 tarihinin karşılığı yukarıda düzeltilmiş olduğumuz gibi 7 Mart 1486 olmalıdır. Makalede verilen 12 Ocak 1491 tarihi yanlış hesaplanmıştır. Necdet Öztürk aynı bilgiyi tarih çeviri denetimi yapmadan kullanmıştır. Bk. *Âşıkpaşazâde Tarihi*, s. XXV.

21 İnalçık, “Âşıkpaşazâde Nasıl Okunmalı”, s. 125.

olan yeni doğum tarihi de haliyle doğru ise- doksanı aşan yaşlara eriştiğine dair önemli bir kanıt daha ortaya çıkmış olur. İncalcık'ın bildirdiği -aşağıda tekrar değineceğimiz- *anonim bir kronik yazarının Âşıkpaşazâde'yi "çok yaşlı, yüz yaşlarında olan Ahmed Âşıkî adlı bir dervîş"*²² olarak takdim etmesi ve aile şeceresini vererek kimlik tesbitinde de şüpheye yer bırakmaması, kendisinin epey muammer olduğu hususuna açıklık getirir²³. Ancak -kutsal kitaplarda geçen çok uzun seneler muammer olan peygamberleri hatırlatan- bu tür kayıtlardaki ifadeleri sorgulamadan kabul etmek pek de isabetli değildir. Âşıkpaşazâde'nin Şeyh Ede-Balı'nın **120** yaşında öldüğüne dair beyanı²⁴ ve Ede Balı'nın damadı Mahmud Paşa'nın **100** yaşını geçmiş olduğu ve bu yaşlarda kendisinden bazı hadiseleri dinlediğine dair olan²⁵ kayıtları bu durumu gözler önüne serer. İncalcık'ın da Âşıkpaşazâde'yi damadı ve kızı evkafı dâhilinde olarak aile vakfı özelliği taşımakta olan ve bu sebepten zikredilen tarih itibarıyla doğrudan Âşıkpaşazade'ye aidiyeti ikna edici ve pek tutarlı görünmeyen vakıf kayıtlarından²⁶ ve de tarihinde kaydettiği son olaylardan hareketle, 908/1502'de, (dolayısıyla **109** yaşında!) hayata veda etmiş olarak göstermesi²⁷, bu anlamda tahkike muhtaç bir zafiyete işaret eder. Hele *tarihindeki son kayıtlardan*, yani 1502 senesinden yola çıkarak ölüm tarihine yapılan bu işaret tamamen tutarsız ve de metot açısından mahzurludur, zira mevcut nüshalardaki muhteva sorunları, son hadiselerin yer alışındaki ve bunların tarihlerindeki farklılıklar böyle bir varsayımı imkânsız kılmaktadır²⁸.

Dervîş Ahmed'in zamanında pek tanınmadığını ve bu sebepten ötürü devrinin kaynaklarına girmediğini, dolayısıyla ölüm tarihini zabt edenin çıkmadığını söyleyebiliriz. Dervîş Ahmed'in kaç tarihinde ve nerede doğduğu hakkındaki bilgileri de ancak kendi eserinde mevcut ifadelerinden anlamaktayız. Doğum tarihi hakkındaki bilgimiz müellifin²⁹ "*Bu ömür seksen altı olduğunda-Bayezid Han Boğdan'a ağduğunda*" beytinin çözümüne dayanmaktadır³⁰. II. Bayezid'in "Kili" ve "Akkirman" fethi için İstanbul'dan hareketi birçok

22 Bibliothèque Nationale, Supplément Turc, Paris, 1047, 6b-7a'dan naklen İncalcık, "Âşıkpaşazâde Nasil Okunmalı", s. 124.

23 İncalcık maalesef bu alıntıyı özgün ifadesiyle aktarmamaktadır. Ancak bu bilginin kaynağının *Oruç Bey Tarihi* olması icap edeceğine aşağıda değinilecektir.

24 İncalcık, "Âşıkpaşazâde Nasil Okunmalı", s. 132.

25 Kemal Yavuz-Yekta Saraç, *aynı eser*, s. 33.

26 Damadı Seyyid Velâyet ve kızı evkafıyla ilgili kayıtlar için bk. İncalcık, "aynı makale", s. 125. Bilgiye aynen kabul eden, Necdet Öztürk, *aynı eser*, s. XXV.

27 "Âşıkpaşazâde tarihindeki son olayların 908/1502'de gerçekleşmesi ve yeni vakıfların aynı yılın Kasım ayında yapılmış olmasını göz önünde tutarak kendisinin 1502'de öldüğünü tahmin edilebilir": İncalcık, "aynı makale", s. 124.

28 Mevcut nüshaların tadadı, tahlili ve muhteva ve bitiş tarihlerindeki değişkenlik için bk. Kemal Yavuz-Yekta Saraç, *aynı eser*, s.42-47; Necdet Öztürk, *aynı eser*, s. XXXI-XXXVII.

29 Âli Bey, s. 35; F. Giese, s. 33.

30 Ağmak= çıkmak

eserlerde tespit edildiğine göre³¹ Hicrî 889 (baş. 30 Ocak 1484) olduğundan, doğum tarihi Hicrî 803 (baş. 22 Ağustos 1400) olarak ortaya çıkmaktadır³².

Derviş Ahmed'in kendi kaydından yola çıkılarak belirlenen bu doğum tarihi genelde hemen herkes tarafından kabul edilmiştir³³. Ancak buna karşılık bu tarihin yanlışlığını ileri sürenler de mevcuttur. Âşıkpaşazâde Tarihi'nin iki yayınında görüldüğü gibi, bunlar Râif Yelkenci ve Nihal Atsız Beylerdir³⁴. Bunlara nazaran, "Bu ömür seksen altı olduğunda-Bayezid Han Boğdan'a ağduğunda" beytinin son mısraındaki isim yanlış olmalıdır. Bu mısraın doğru şekli ise, "Muhammed Han Boğdan'a ağduğunda"dır. "Bayezid Han" adı bir yanlış kopya etmeden veya Bayezid Han devrinde yapılan istinsahlarda müstensihin işgüzarlığı ile kasten yazılmış olmalıdır!³⁵ Râif Yelkenci ve Nihal Atsız'ın iddiaları, bu muhayyel yanlışlığa dayandığından, onların bu tezi teyiden yazdıklarına geçmeden evvel, bu iddianın çekirdeğini teşkil eden yukarıdaki "yanlışlığın" olamayacağına dair önemli bir mütalaayı açıklamak yerinde olur.

Bilinen nüshalara istinâden böyle bir yanlışlığın olabileceğini tahmin ve kabul için her şeyden evvel şüpheli bir durum yoktur. Eserin Âlî Bey tarafından yapılan İstanbul basımında, bu mısra mevcut olduğu gibi, F. Giese tarafından elde mevcut 12 nüshayı karşılaştırarak yapılan yayında da bu mısra ve onu tamamlayan şiir yer almaktadır³⁶. Hem de "Bayezid Han" şekli ile! Demek ki, elde mevcut bütün nüshalara nazaran, böyle bir yanlışlık olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Kanaatimizce bu mısra da yer alan padişah adı ileride açıklanacak bazı noktalara cevap bulma gayreti ile değiştirilmek istenmiştir. Her şeye rağmen böyle bir yanlışlığı kabul etmenin en zayıf tarafı, elde mevcut bütün nüshaların, o "Bayezid Han" diye yanlış yazılan nüshadan istinsah edilmiş olması lâzım geleceğini icap ettirmesidir. Aslında,

31 Hammer, *GOR*, II, 288; Hoca Sâdeddin, *Tâcü'l-tevârih*, İstanbul 1280, II, 41. 4 Rebiülahir 889 Cuma; Münecimbaşı, *Sahâifü'l-Ahbâr*, III, 409. 4 Rebiülahir 889 / 10 Mayıs 1484.

32 86 yaş Hicrî olduğundan 889'dan çıkartılmalydı, böylece 803 senesine erişilir. Bunun da Miladî başlangıcı 22 Ağustos 1400'dür. Hicrî senenin Miladî'den (1484) çıkartılması ve doğum tarihi olarak 1397/98 senesinin bulunması her halde doğru değildir! Bk. Necdet Öztürk, *aynı eser*, s. XVIII. Fuat Köprülü'den teyit getirecek olursak: "Doğum yılı olarak -kendî ifadesine nazaran, 889'da 86 yaşında bulunduğuna göre- 803 (1400) yılını kabul etmek lâzımdır", *İA*, I, 707. Bilgi sorgulaması olmayan yaklaşımlar doğum tarihini daha da sıkıntılı ve de tutarsız hale sokulmaktadır: "1393 yılında... Elvan Çelebi köyünde doğmuştur. Franz Babinger gibi bazı araştırmacılar 1400 yılında doğduğunu yazarlarsa da hayatına baktığımızda 1393 yılının, yaşına ve yaşadıklarına daha uygun olduğu görülür. Bu durumda Âşık Paşazâde'nin doğum tarihinin 1393 yılı olması kuvvetle muhtemeldir. Ancak yazarın 1397 yıllarında doğmuş olması da ihtimal dâhilindedir"! Kemal Yavuz-Yekta Saraç, *aynı eser*, s. 31.

33 Âlî Bey, medhal kısmı; M. Fuad Köprülü, "Âşık Paşa-zâde", *İA*, cilt 1, s. 707; Franz Babinger, *Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*, s. 35. Kezâ, Abdülkadir Özcan, *DİA*, cilt 4, s. 6. Erhan Afyoncu, "Osmanlı Siyasi Tarihinin Ana Kaynakları: Kronikler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, cilt 1, sayı 2, 2002, s. 105.

34 Atsız, "Tevârih-i Âl-i Osmân", s. 82; Atsız, *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*, s. IV.

35 Atsız, "Tevârih-i Âl-i Osmân", s. 82.

36 Lale Özdemir, doktorasının yazma metninde bu nüshaları tek tek göstermekte (s. 84-86), olmakla beraber kitap halinde basıldığında bunlara yer vermemiştir.

yanlılık iddiası taşıyan mısraın yer aldığı beyit, eserde yer alan bir şiirin ilk beytidir ve bu şiirdeki diğer mısralar ise böyle bir yanlılığın olmadığını açıkça göstermektedir.

“Bu ömür seksen altı olduğunda - Bayazid Han Boğdan'a ağduğunda
 Çözildi sancağı kösler çalındı - Gönülüb devlet ilen gittiğünde
 Hüçüm-ı devleti dutdı cihânı - Durub İstanbul'dan çıkdığında
 Yedi hutbe sekiz han Bayazid'e - O Cuma gün gazâyâ gıtdüğünde
 Kalem dutdum menâkıbı ki yazdum - Kulak dut sen Âşıkî dedüğünde”

Görüldüğü gibi şiirin tamamında Bayezid'in adı tekrar geçmekte ve II. Bayezid'in 10 Mayıs 1484 senesinde bir *Cuma* günü Boğdan'a sefer için İstanbul'dan çıktığı ise tarihlerimizde kaydedilmektedir.

Acaba böyle bir yanlılık olması gerektiğine neden ihtiyaç duyulmuştur? Doğum tarihini veren mısra da bir yanlılık aranmasının sebebi, anlaşıldığına göre aşağıdaki bazı noktaların izahına bir mesned bulmak içindir. Meselâ, bu iddia esas alınınca, Dervîş Ahmed'in 803 (1400) senesinde değil, 795 (baş. 17 Kasım 1392) senesinde doğduğu kabul edilmektedir³⁷. Bu değişikliğe göre Dervîş Ahmed 816 (baş. 3 Nisan 1413) tarihinde Geyve'de hastalandığında, 13 değil 20 yaşlarında olacaktır. Böylece, “816 (1413) yılında Geyve'de hastalanması 13 yaşında bir çocuk olması lâzım” gelmeyecek³⁸, “Büyük bir ihtimalle kendisi Mehmed Çelebi'nin ordusunda 13 yaşında bir çocuk olarak değil 20 yaşında bir delikanlı olarak sefere iştirak etmiş olacaktır³⁹. Bundan başka müverrih İstanbul basımının 188. sahifesinde (Âlî Bey), 883 (baş. 4 Nisan 1478) yılında İskenderiye'nin (İşkodra) alınması dolayısı ile “Sultan Mehmed'in cem'i gazâsı İskenderiye'de tamam oldu” diyerek, “Fatih devri savaşlarının” bittiğini açıklamış oluyor. Eğer (müverrih) II. Bayezid devrinde sağ olmuş olsaydı, herhalde böyle bir beyanda bulunmayacaktır, zira Fatih'in seferleri devam etmektedir⁴⁰.

Her ne kadar eldeki bütün nüshalarda mevcut olan “Bayezid Han Boğdan'a ağduğunda” mısraının yanlılığı kabul edilemezse de ileri sürülen bu noktaları açıklamak için böyle bir tasarrufta bulunmaya da lüzum yoktur. Zira Dervîş Ahmed eserinin ilk bilgilerini 13 yaşında okuyor ve 86 yaşında tarihini kaleme almaya başladığı zaman, aradan uzun yıllar (73 sene) geçmiş oluyor. Eserin ilk bilgilerinin 20 yaşında okunduğunu kabul etsek bile, yine aradan 66 sene geçmiş olacaktır. Üstelik biz Dervîş Ahmed'in, Yahşi Fakih'in evinde okuduğunu kabul ettiğimiz, Yıldırım Bayezid devrine kadar gelen olayların böyle bir ilk okuyuşun verdiği bilgiye dayanıp dayanmadığını, sonradan tekrar okuyup okumadığını, bazı notlar alıp almadığını kesin olarak bilmemekteyiz. Kendi eserinde de bu konuyu aydınlatacak yeterli bir işaret yoktur. Fakat dikkate alınması gereken ilgi çekici nokta, Dervîş Ahmed'in Yahşi

37 Atsız, “Tevârih-i Âl-i Osmân”, s. 82.

38 Atsız, “Tevârih-i Âl-i Osmân”, s. 82.

39 Atsız, “Tevârih-i Âl-i Osmân”, s. 82.

40 Atsız, “Tevârih-i Âl-i Osmân”, s. 82.

Fakih'in oğlu olan Tâceddîn İbrahim ile yakın münasebette ve hattâ Tâceddîn İbrahim'in Derviş Ahmed'in müridi olduğudur⁴¹. Bu yakın münasebet bize Derviş Ahmed'in eserinin ilk bilgilerinin bulunduğu çevreden uzak durmadığını göstermektedir.

Mesela, “13 yaşında bir çocuk iken, Mehmed Çelebi ordusunda olduğu için sefere iştirak etmesi uzak bir ihtimal”⁴² mülâhazası ile müverrihin yaşını yirmiyeye çıkartmak amacıyla mezkûr mısraı yanlış kabul etmeye de lüzum yoktur. Zira Derviş Ahmed 816 (1413) senesinde Geyve’de bulunmaktadır, ama hangi sebepten ötürü ve kiminle geldiği belli değildir. Hele sefere iştirak için gelmiş olabileceği gerçekten “uzak bir ihtimal”dir.

Mesela, müellifin “Sultan Mehmed’in cem’i gazâsı İskenderiye’de tamâm oldu” kaydına istinaden, “eğer Âşıkpaşaoğlu II. Bayezid devrinde sağ olmuş olsaydı herhalde böyle bir beyanda bulunmazdı” tezi için dahi mezkûr mısraı yanlış kabul edilmesine gerek yoktur. Zira her şeyden önce “Sultan Mehmed’in cem’i gazâsı İskenderiyye’de tamâm oldu” kaydındaki “**cem’i**” kelimesi yalnız iki nüshaya istinad eden Âlî Bey yayınında mevcut olup on iki nüshaya istinaden eseri yayınlayan F. Giese basımında mevcut değildir. İleri sürülen iddianın ağırlık merkezi ise, bu kelime olup, onun ise varlığı şüphelidir. “Sultan Mehmed’in gazâsı İskenderiyye’de tamâm oldu” cümlesiyle Âli Bey’in yayınladığı nüshalardaki “Sultan Mehmed’in **cem’i** gazâsı İskenderiyye’de tamâm oldu” cümlesi arasındaki anlam farkı ise büyüktür. Bunun dışında dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta da müellifin her padişah devrindeki bütün olayları sırası ile ve noksansız kaydetmiş olduğudur.

İnalcık, makalesinde Âşıkpaşazâde’nin doğum tarihi olarak yukarıda tartışılan H. 795/1392-93 senesini kabul etmekte⁴³, ancak Âşıkpaşazâde’nin açık beyanından hareketle 1400 olarak belirlenen tarihe rağmen bu tercihinin gerekçesine ve Nihal Atsız tarafından yapılan tasarrufa hangi sâik ile riayet ettiğine dair herhangi bir açıklamada bulunmamakta ve bu tarihi sorgusuz benimsemiş görünmektedir. Aynı davranış diğer yeni yayınlarda da gözlenmektedir⁴⁴.

Bütün bu iddialar yanında Derviş Ahmed’in II. Bayezid devrinde yalnız yaşadığı değil, aynı zamanda eserini de bu padişah devrinde yazmış olduğu, artık anlaşılmiş bulunmaktadır. Nitekim menâkıb tercümesindeki⁴⁵ bilgiler yanında müellifin eserinde⁴⁶ mevcut şu satırlar -ki eserin Derviş Ahmed tarafından yazıldığı Atsız tarafından kabul edilen kısımları

41 Kissling, “Einiges über den Zejnîje-Orden im Osmanischen Reiche”, s. 117.

42 Atsız, “Tevârih-i Âl-i Osmân”, s. 82.

43 “Âşıkpaşazâde, 795/1392-93’te, görünüşe göre, Elvan Çelebi köyünde doğdu”, bk. İnalcık, “Âşıkpaşazâde Nasıl Okunmalı”, s. 122.

44 Kemal Yavuz-Yekta Saraç, *aynı eser*, s. 31; Necdet Öztürk, *aynı eser*, s. XVIII.

45 Krş. Dipnot 2.

46 Âlî Bey, s. 60; F. Giese, s. 154; Richard Kreutel, *Vom Hirtenzelt zur Hohen Pforte*, Wien-Köln 1959, s. 227; Atsız, “Tevârih-i Âl-i Osmân”, s. 208; Atsız, *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*, s. 181.

arasındadır.⁴⁷ Dervîş Ahmed'in II. Bayezid devrini idrak ettiğini "... ve Kızıl Ahmed'e Rum Eli'nde tımar verdi, eyü ocak verdi. Hünkâr Kastamoni'yi kendi kullarına verdi, Kızıl Ahmed de hünkârdan destur diledi. Eyitdi: Varayım, Bolu'dan evüm getüreyim, dedi. Hünkâr gelince, Rum Eli'ne bile geçeyüm, dedi. Kızıl Ahmed'e destur verdiler. Bolu'ya geldi. Heman gün gecesiyle kaldı. Dünle Karaman yolın ele alub gitti, sürdi. Karaman'a vardı. Karamanoğlu âna harçlık verdi. Uzun Hasan'a gitdi, anun yanında nice zaman durdu. "Tâ devri Sultan Bayezid gelince". Kızıl Ahmed'in "tâ Sultan Bayezid devri gelinceye kadar" ne yaptığını tesbit edebildiğine göre, Dervîş Ahmed'in II. Bayezid devrini idrak etmiş olması gerekmektedir.

Doğduğu yer hakkında diyebileceğimiz ise ancak bir tahminden ibarettir. Bu da müellifin kendi ifadesinden çıkarılmaktadır. Âşıkpaşa ailesinin yerleşmiş olduğu eski Tanun köyü, müverrihin büyük babası Süleyman'ın erkek kardeşi olan Elvan Çelebi'ye temlik olarak verildikten ve buraya aile fertlerinin yerleşmesinden sonra Elvan (Çelebi) Köyü (Amasya sancağının Mecidözü kazasına bağlı)⁴⁸ adını aldığına ve burada bir de tekye tesis edildiğine nazaran⁴⁹, Dervîş Ahmed'in burada dünyaya gelmiş olabileceğini kabul edebiliriz. Müellif de bu köyden "bizim Elvan Çelebi" diye bahsetmektedir⁵⁰.

Hayatı hakkında yine tarihindeki ifadelerden anlaşılanlar ise çok az ve yetersiz bilgilerdir. Bunlara göre, müverrih 816 (baş. 3 Nisan 1413) yılında Geyve'de hastalanmış ve Orhan Gazi'nin imamı olan İlyas Fakih'in oğlu Yahşi Fakih'in evinde kalmıştır⁵¹. Bu evde Yıldırım Bayezid devrine gelinceye kadarki hadiseleri anlatan ve eserinin ilk kaynağı olacak olan bilgileri yazılı olarak bulmuştur. Çelebi Sultan Mehmed'in kardeşi Musa ile mücadele için Rumeli'ne geçtiği sırada 13 yaşında bulunan müverrihin, kiminle ve ne sebeple Geyve'de bulunduğunu bilmemekteyiz.

825 (baş. 26 Aralık 1421) tarihinde Dervîş Ahmed'in Elvan Çelebi tekyesinde olduğu anlaşılmaktadır⁵². O sırada II. Murad maksatlı olarak "Düzmece" lakabıyla anılan Yıldırım Bayezid'in oğlu Şehzade Mustafa ile mücadele etmekte idi. Bu mücadelenin kazanılmasında büyük yardımı dokunan ve Rumeli beyleri üzerinde büyük nüfuzu bulunan Mihaloğlu Mehmed Bey avf ile Tokat'tan ordugâha çağrılır. Mihaloğlu Mehmed Bey, Amasya civarında Mecidözü kazasından iki saatlik mesafede bulunan Elvan Köyü ve tekyesine uğrar. Ordugâha müteveccihen bu köyü terk ettiğinde Dervîş Ahmed de onunla beraberdir⁵³.

47 Atsız, "Tevârih-i Âl-i Osmân", s. 82.

48 Köprülü, *İA*, I, 707; Abdülkadir Özcan, *DİA*, 4, s. 6.

49 Köprülü, *İA*, I, 707.

50 Âlî Bey, s. 97; Giese, s. 86.

51 Âlî Bey, s. 84; Giese, s. 75.

52 Âlî Bey, s. 97; Giese, s. 86.

53 Âlî Bey, s. 97; Giese, s. 86.

840 (baş. 16 Temmuz 1436) senesinde Derviş Ahmed'in hacca gittiğini öğrenmekteyiz⁵⁴. Bu kendisinin ilk hac ziyaretidir. Mısır'da ve Mekke'de bazı şeyhler ile görüştüğü bilinmektedir⁵⁵.

841 (baş. 5 Temmuz 1437)'de hacdan, ümeradan İshak Bey ile beraber dönmüştür⁵⁶. Aynı sene içinde yine İshak Bey ile Üsküp'e gitmiş, İshak Bey'in yaptığı akınlara iştirak etmiş, İshak Bey oğulları Paşa Bey ve Kılıç Doğan ile birlikte kendi ifadesiyle "haramiliğe" çıkmıştır⁵⁷. Yine İshak Bey'in maiyetinde iken vuku bulan bir savaşta düşman "kırdığı" ve beş tane esir aldığını, bu esirleri Üsküp'e getirerek 900 akçaya sattığını eserinde anlatmaktadır.

842 (baş. 24 Haziran 1438) senesinde II. Murad'ın Belgrad seferinde bulunmuştur⁵⁸. Yapılan akınlara iştirak etmiş olduğunu ve 100 akçaya altı-yedi yaşlarında bir çocuk satın aldığını, ayrıca akınlardan yedi kul ve bir cariyeyi kendi hissesi olarak kazandığını bildirmektedir. Bu sefer esnasında Padişahın kendisine esir vermesi üzerine, "Devletlü Sultanım, bu esirleri götürmeye at gerektir ve bu yolda akça gerek" dediğini ve padişahın kendisine 5.000 akça ve iki at verdiğini, yine kendi satırları arasında bulmaktayız⁵⁹.

Derviş Ahmed'in 842-852 (1438-48) yılları arasında ne yaptığı ve nerede bulunduğu hakkında kesin bir bilgimiz yoktur. Ancak 852 (baş. 7 Mart 1448) tarihinden evvel Konya'da Şeyh Sadreddîn Konevî zaviyesinde bulunduğunu ve bu sıralarda bu zâviyenin şeyhi olduğunu anladığımız Abdüllâtif Makdisî'nin müridi olduğunu eserin kendisinden çıkartabilmekteyiz⁶⁰. Derviş Ahmed bu tekyede bir Zeyniyye şeyhi ve bu tarikatın Anadolu'da müessisi olduğunu bildiğimiz Abdüllâtif'in, Şii ve Râfîzî Şeyh Cüneyd ile yaptığı dinî münakaşada hazır bulunmuş ve eserinde bu olaydan kısa da olsa bahsetmiştir. Derviş Ahmed'in bu konuda yazdığına göre: Şeyh Cüneyd Abdüllâtif'e "ataya ashâb mı evlâdır yoksa evlâd mı evlâdır" diye sorar. Abdüllâtif verdiği cevapta, "ashâb hakkında kelâm-ı kadîmde muhâcirin ve'l-ensâr" dendiğini ve "mezâhib-i Erbaa'nın dahi ashâbdan alındığını evlâddan alınmadığını" ifadeyle bunları âyetler ile teyid eder. Bunun üzerine Şeyh Cüneyd, Abdüllâtif'e hitâben, "ol âyetler ashâb hakkında nâzil olduğunda sen orada mıydın?" diye

54 Âlî Bey, s. 125; Giese, s. 113. Hicrî 840 senesinin hac ayı olan Zilhicce, 6 Haziran 1437'de başladığından Âşıkpaşazâde'nin Mekke ziyaretinin 1437 içinde vâki olması gerekmektedir. Dönüşünün de en az 3-4 ay sürecek uzun bir yol katedilmesi zaruretinden ötürü 1437 senesinin sonlarına doğru olması gerektiği açıktır.

55 Derviş Ahmed'in hac vesilesi ile Mısır'a uğrayıp orada Seyyid Vefâ'dan "ahz ü tarikât" ettiği (Hüseyn Ayvansarayî, *Hadikatü'l-Cevâmî*, İstanbul 1281, s. 154) hakkındaki kayıt ve Şakaik'te Seyyid Velâyet'in 880 (baş. 7 Mayıs 1475) senesinde ilk hac seferinde yine Mısır'da Şeyh Seyyid Vefâ ibn Seyyid Ebu Bekir ile "musahabet" ettiğine dair kaydı (Mecdî, s. 352; O. Rescher, s. 224) ayrıca açıklanmaya muhtaçtır. *Hadikatü'l-Cevâmî*'de, Âşıkpaşazâde hakkında verilen bazı bilgilerin -mesela ölüm tarihi- yanlış olduğu düşünülecek olursa, bu konuda dahi bir karıştırmamanın ihtimali mevcut olabilir.

56 Âlî Bey, s. 126-127; Giese, s. 114.

57 Âlî Bey, s. 126-127; Giese, s. 114.

58 Âlî Bey, s. 125; Giese, s. 113.

59 Âlî Bey, s. 126-127; Giese, s. 114.

60 Âlî Bey, s. 265; Giese'de mevcut değil.

sorunca münakaşa büyümüş ve Abdüllâtîf Cüneyd'e "sen bu i'tikad ile kâfirün oldun ve bu i'tikad ile sana uyanlar dahi kâfir olur" diye karşılık vermiştir. Bu münakaşada hazır bulunan Hoca Hayreddîn⁶¹ Şeyh Cüneyd'in koluna girer ve odasına alır. Bu arada "Fakîr dahi Şeyh Abdüllâtîf'in koluna girüb odadan aldım, gittim" kaydına nazaran, Dervîş Ahmed de Şeyh Abdüllâtîf'i oradan uzaklaştırmıştır. Bu durumda Dervîş Ahmed'in Konya'da, Sadreddîn Konevî zaviyesinde hacca gitmeden evvel (840/1436) bulunduğu dair Âlî Bey'in eserin medhalindeki iddiasının yanlış olması gerekmektedir. Söz konusu iddia Âşıkpaşa hakkında yazanlar tarafından aynen tekrarlanmakta ve sorgulanmamaktadır⁶². Dervîş Ahmed, eserinde⁶³ Konya'da mezkûr zaviyede bulunduğu sırada, bu zaviyenin şeyhi Abdüllâtîf Makdisî'nin Şeyh Cüneyd ile olan malum münakaşasını görgü şahidi olarak nakletmektedir. Bu münakaşanın ne zaman vuku bulduğuna dair kesin bir tarih söylenmemiş ise de bunun her şeyden evvel, Şeyh Cüneyd'in babasının ölümünden sonra Anadolu'ya geçtiği bilindiğine göre⁶⁴ ve babası İbrahim'in ölüm tarihi 851 (baş. 19 Mart 1447) olduğuna nazaran, Hicri 840 (baş. 16 Temmuz 1436) tarihinde hacca giden Dervîş Ahmed'in, Konya'daki bu münakaşada hac seferinden çok daha sonra hazır bulunmuş olduğu meydana çıkmaktadır. Bu münakaşanın Hicri 851'den sonra ne zaman olduğuna dair verilecek en yakın tarih, Şeyh Abdüllâtîf'in Konya'dan Bursa'ya en son geldiği Şa'ban 852 (baş. 30 Eylül 1448)⁶⁵ tarihinden az evvel olduğudur. Abdüllâtîf Makdisî'nin (ö. 856/1452) Şam'dan Konya'ya ilk gelişi Zilkade 815 (baş. 2 Şubat 1413) tarihindir⁶⁶. Şakaik'te verilen bilgiye göre, Abdüllâtîf Konya'da bir müddet kalmakta⁶⁷ ve Celâleddîn Rûmî, Şemseddîn Tebrizî ve Sadreddîn Konevî'nin mezarlarını ziyaret ederek Konya'yı terk ve Bursa'ya muvasalat etmektedir. Bu, Abdüllâtîf'in Konya'ya ve Bursa'ya ilk varışıdır. Abdüllâtîf, Bursa'da meşhur ulema Mollâ Şemseddîn Mehmed b. Hamza çevresinde hüsnü kabul bulan bir şahıs olmuş ve orada uzun bir müddet, hiç olmazsa, bu zikredilen zâtin ölüm tarihi olan 833 (baş. 30 Eylül 1429) yılına kadar kalmış olmalıdır⁶⁸. Muhtemelen Abdüllâtîf Konya'ya birçok defalar gelmiştir. Konya'da en son bulunduğu ve bu şehri en son terk ettiğine dair bildiğimiz tarih ise, daha önce verilen Şa'ban 852 / Ekim 1448 tarihidir. Böylece bu tarihten evvel Konya'da bulunmaktaydı. Münakaşanın baş aktörü olan Şeyh Cüneyd'in Anadolu'ya gelişi ise, belirtildiği gibi, babasının ölümünden (851/1447) sonradır. Cüneyd'in amcası "ilm ve fazlı" ile tanınan Ca'fer, kardeşi İbrahim'in yerine şeyh olunca, Şîî ve Rafizî fikirleri olan Cüneyd onunla geçinemeyen ve Azerbaycan, Doğu Anadolu yolu

61 Bu zât II. Mehmed'in hocalığında da bulunmuştur, Mecdî, s. 19.

62 Bk. Necdet Öztürk, s. XXI.

63 Âlî Bey, s. 265.

64 Âlî Bey, s. 265; Mükrimin H. Yınanç, "Cüneyd", *İA* (1978), 3, s. 242; Walter Hinz, *Irans Aufstieg zum Nationalstaat im XV. Jahrhundert*, s. 25 vd. Tahsin Yazıcı, "Cüneyd-i Safevî", *DİA* (1993), 8, s. 123-124.

65 İsmail Belig, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfan*, Bursa 1302, s. 96.

66 Mecdî, *Şakaik*, s. 87; Rescher, s. 35.

67 Hocazâde Hilmi'ye göre 1 sene, bk. *Ziyâret-i Evliyâ, İstanbul 1325*, s. 7.

68 Krş. Kissling, Einiges über den Zejnîje-Orden im Osmanischen Reiche, s. 161-162.

ile Konya'ya gelir. Burada Derviş Ahmed'in bize ilettiği münakaşa cereyan eder⁶⁹. Derviş Ahmed'in 17-20 Ekim 1448 tarihinde vuku bulan II. Kosova savaşına iştirak ettiğine⁷⁰ ve Abdüllâtîf'in Bursa'ya Şa'ban 852 / Ekim 1448'de vâsıl olduğuna göre -Bursalı Belîğ'in, "852 tarihinde Mahrûse-i Bursa'ya tahrîk-i semend-i nehât edüb" kaydına nazaran bu muvasalatın acele olduğu anlaşılmalıdır-, yapılacak bu büyük savaşın duyuluşu, hazırlığı ve yolu için gerekli zaman olarak birkaç ay hesaplanır ve Abdüllâtîf'in Bursa'ya vardığı Ekim 1448 tarihinden geriye gidilecek olunursa, Şeyh Cüneyd ile olan bu münakaşanın -yaz aylarına müsâdif- yaklaşık tarihini kestirmiş olabiliriz. Mükrimin H. Yınanç, bu münakaşa için "Âşıkpaşazâde, maalesef gün, ay ve hattâ senesini bildirmemektedir" demektedir⁷¹. Vardığımız bu sonuca göre toplantının gününü değilse de yaklaşık dahi olsa ayını ve de senesini söyleyebilmekteyiz.

Derviş Ahmed'in Konya'daki bu zaviyede 852 (baş. 7 Mart 1448) senesinden önce uzun zaman kalmış olabileceği düşünülebilir. Bu hadiseden az sonra ve aynı yıl içinde II. Kosova Savaşı'na (Ekim 1448) iştirak etmiş olduğu yine kendi eserinden anlaşılmalıdır⁷². Bu savaşta bir "kâfir" öldürmüş ve padişah kendisine bir at ihsan etmiştir.

861 (baş. 29 Kasım 1456) tarihinde II. Mehmed'in oğulları Mustafa ve Bayezid için Edirne'de yaptırmış olduğu sünnet düğününde davetliler arasında bulunmuştur⁷³. Eserinde bu düğün hakkında oldukça teferruatlı bilgi vermekte ve çok şeker aldığını, hatta bir "futa" doldurup hizmetkârına verdiğini kaydetmektedir. Derviş Ahmed yine aynı yılda⁷⁴ "Ballubadra" seferi münasebetiyle, hem de ihsan umarak "Üsküp"e gittiğini söylemektedir⁷⁵.

Özellikle dervişler için çok helecan verici bir gelişme olan İstanbul muhasaraları ve nihayet vâki olan fethi zengin ganimet beklentilerini tatmin edecek boyutlar arz etmekteydi. II. Murad zamanındaki muhasarada (1422) Bursa'dan Şeyh Buhârî'nin (Emir Sultan) 500 dervişleriyle şehrin muhasarasına iştirak ettiği, herkesin kendi ganimet hedefi dâhilinde "dervişlerinde hayallerini rahibelerin süslediğine" dair Zinkeisen'deki⁷⁶ ilginç kayıtlar muvacehesinde Âşıkpaşazâde'nin da bu fırsatı kaçırmadığını söylemek durumundayız.

69 Âlî Bey, s. 265.

70 Âlî Bey, s. 134; Giese, s. 125.

71 M. H. Yınanç, *İA*, 3, s. 243.

72 Âlî Bey, s. 135; Giese, s. 125.

73 Âlî Bey, s. 149; Giese, s. 140.

74 Âlî Bey, s. 151; Giese, s. 143.

75 Krş. Atsız, "Tevârîh-i Âl-i Osmân", s. 80; Atsız, *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*, III; Âlî Bey, s. 151; Giese, s. 143; Kreutel, s. 129. "İhsan dahi ziyâdesiyle yetişti" cümlesi, yalnız Giese basımında mevcut olup, Âlî Bey basımında yoktur. Atsız yayınlarında ise bâriz bir tenâkuz göze çarpmaktadır.

76 Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (Geschichte des osmanischen Reiches in Europa)* I. Çev. Nilüfer Epeçeli, çev. kontrol Kemal Beydilli, İstanbul 2011, I, 396.

Dervîş Ahmed'in fetihten sonra (1453) İstanbul'da yerleştiğini söyleyebiliriz. Burada önce geniş bir ganimet evi sahibi olmuş, daha sonra buna iki ev daha katmıştır. Zira burada, Haydar Mahallesiindeki evinin yanında ceddî Âşık Paşa adına bir de camii yaptırdığını bilmekteyiz⁷⁷.

Aile Fertleri ve Ölüm Tarihi

Âşıkpaşazâde'nin Hicrî 874 (baş. 11 Temmuz 1469) tarihinde kızı Râbia Hatun'u müridi olan Seyyid Velâyet ile evlendirdiğini bilmekteyiz⁷⁸. Müverrihin 889'da (baş. 30 Ocak 1484) eserini yazmaya başladığı sıralarda İstanbul'da bulunduğunu da yine kendi ifadesinden anlamaktayız⁷⁹. Hayatta olduğuna dair verebileceğimiz en son tarih ise, -yukarıda da değindiğimiz üzere- *Menâkıb-ı Tâcü'l-Ârifin* mütercimi ve Şeyh Seyyid Velâyet'in müridi olan zâtın kaydından hareketle 899 (baş. 12 Ekim 1493) senesidir. Bu bilgiye istinaden Dervîş Ahmed'in bu tarihten sonra ölmüş olması gerekeceğini kabul etmek zorundayız.⁸⁰

Âşıkpaşazâde'nin çocukları arasında Seyyid Velâyet ile evlendirdiği kızı Râbia ve dervîş İlyâs isimli bir de oğlu olduğu bilinmektedir. Hanımlarına, bunların sayı ve isimlerine ve de ne zaman evlendiğine dair herhangi bir bilgimiz yoktur. "Fetihten sonra İstanbul'a yerleşmiş, burada evlenmiş ve Râbia adında bir kızı olmuştur" beyanı herhalde yetersiz bir bilgilendirmedir⁸¹. İstanbul Atatürk Kitaplığında mahfuz bir *În'âmât Defteri* bize aile fertleri

77 H. Ayvasarâyî, *Hadikatü'l-Cevâmî*, s. 153. Fâtih külliyesi Haliç arasında yer alan bu câmi için bk. Semavi Eyice, "Âşık Paşa Camii", *DİA*, 4, s. 3-5.

78 Mecdî, Şakaik, s. 352; Rescher, s. 224.

79 Âlî Bey, s. 1.

80 Dervîş Ahmed'in ölüm tarihi hakkında Atsız yayınlarında verilen 22 Muharrem 886 / 23 Mart 1481 tarihi yanlış olup, Dervîş Ahmed'e ait değildir. Dervîş Ahmed'in 1493 yılında hâlâ sağ olduğuna işaret edilmiş bulunmaktadır (krş. Dipnot 14). Atsız yayınlarında Dervîş Ahmed'in ölüm tarihi olarak verilen 22 Muharrem 886 / 23 Mart 1481 tarihi, Dervîş Ahmed'in damadı Seyyid Velâyet'in babası Seyyid Ahmed'e aittir (Mecdî, Şakaik, s. 352; Rescher, s. 224). Seyyid Ahmed'in bu ölüm tarihi, *Hadikatü'l-Cevâmî*'de yanlış olarak Dervîş Ahmed'in ölüm tarihi gibi gösterilmiş (*Hadikatü'l-Cevâmî*, s. 153) olup, verilen bir tarih mısraı ile bu yanlışlık daha da ağırlaştırılmıştır. Zira *Hadikatü'l-Cevâmî*'deki bu tarih mısraı ile Dervîş Ahmed'in "*Tekye Şinâs*" tarihinde öldüğü kayıtlıdır ki, "*Tekye Şinâs*" ebced hesabı ile H. 846 (baş. 2 Haziran 1442) senesini vermektedir. İstanbul'un fethi 857 (1453) tarihinde olduğuna göre verilen bu tarihte bu zâtın İstanbul'da ölmesi ve camisi haziresine gömülmüş olması mümkün olmayacağından tamamen yanlıştır (Âlî Bey, medhal kısmı; F. Babinger, "Wann starb Âşyqpaşazâde", *MOG*, II, s. 316-317). *Hadikatü'l-Cevâmî*'nin kaynaklarında bu tarih doğru olarak bulunmaktadır (Mecdî, Şakaik, s. 353; Rescher, s. 224 ve Yazma *Hadikatü'l-Cevâmî*'lerden naklen Âlî Bey, medhal kısmı). Bu tarih sözünün asıl şekli "*Nûkte Şinâs*" olup, ebced hesabı ile 886 (baş. 11 Mart 1481) tarihine eşittir. Ve bu tarih kaynaklarda açık olarak görüldüğü üzere, Dervîş Ahmed'e ait olmayıp, damadının babası Seyyid Ahmed'in ölüm tarihidir (Âlî Bey, Medhal Kısımı; *Tercüme-i Tâcü'l-Ârifin*, Esad Efendi Kütüphanesi, No: 2427, s. 15. "Hazret-i Seyyid Velâyet'in babası Hazret-i Seyyid Ahmed, Hicretin 841'inde (baş. 5 Temmuz 1437) Rûm'a geldi ve 886 Muharrem'inin 22. Cuma günü (23 Mart 1481) ahirete intikal eyledi". Mecdî, Şakaik, s. 353; F. Babinger, "aynı yer"). N. Atsız, 22 Muharrem 886 tarihinin Dervîş Ahmed'in ölüm tarihi olmayıp, damadının babası Seyyid Ahmed'in ölüm tarihi olduğunu yazdığı halde (Atsız, "*Tevârîh-i Âl-i Osmân*", s. 82) eserini her iki yayınında da bu yanlış tarih Dervîş Ahmed'in ölüm tarihi olarak verilmektedir (Atsız, "*Tevârîh-i Âl-i Osmân*", s. 80; *Âşıkpaşazâde Tarihi*, s. 7).

81 Kemal Yavuz-Yekta Saraç, *aynı eser*, s. 37

hakkında yeni bilgiler verir⁸². Buna göre Derviş İlyâs⁸³ ve Seyyid Velâyet⁸⁴ ile evli Râbia dışında Âşıkpaşazâde'nin Emîr ve Sâbit isimli iki damadı⁸⁵, dolayısıyla isimleri verilmeyen iki kızı daha vardır⁸⁶. Doğum sıraları Derviş İlyâs, iki damad, dolayısıyla iki “Duhter” ve Râbia. Böylece Râbia isminin verilmesi anlaşılır bir hal alıyor. Ailenin “dördüncü” ferdi! *În'âmât Defteri*'nde adı geçen “Bâli Çelebi bin Âşık Paşa” kaydındaki⁸⁷ Bâli Çelebi de Âşıkpaşazâde'nin oğlu olmalıdır⁸⁸.

Sinni doksanı mütecâviz yüze mütenâhiz: Çok önemli bir belge Âşıkpaşazâde'nin yukarıda zikrettiğimiz 1493 tarihinden sonra da ber-hayat olduğunu gözler önüne serer. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, E. 0967/52'de bulunan bu belge, Âşıkpaşazâde'nin 1493 tarihinde yaptığı Hac ziyareti dönüşünde kendi hattıyla takdim ettiği ve de imzasını taşıyan bir arzıdır⁸⁹. Bu kendisinin ikinci (ilki yukarıda değinildiği üzere 1436) Mekke ziyareti olup, bu seferkinin sevabını II. Bayezid'e bağışlamıştır!

Hüve

“Devletlü Sultanıma şöyle malûm oluna kim, Sekiz yüz doksan sekizinci yıl tarihinde Zilhicce ayı kim eşhür-i haccdur, fakir ol makamlarda bulundum ve ol ferâyiz-i İlahi ve sünen-i Nebevî kim hac için olmuştur, alâ kadri takati elden geldükce edâ olundu ve ba'dehû hazret-i Resullah'ın -sallallahu aleyhi ve sellem- mübârek ravzasına geldim ve ziyâret tamam olduğundan sonra eyittüm, yâ Resûllullah ve yâ Habîbellah ve yâ Şefî'a'l-müznibîn, sen tanık ol kim bu fakir edâ etdiğüm haccın sevâbını Sultan Bayezid'e hibe ettim kim ol bin Sultân Mehmed Han'dır, azze nasruhu Âl-i Osmân'dandır ve el'ân şimdi dahi ol ikrâr üzerindeim. Allah kabul eyleye ve ümidür ki sultânım da kabûl buyuralar ta cânibeyn icâb oluna. Vallahu a'lem bi's-sevâb.

El fakir Derviş Ahmed Âşıkî”

82 *Atatürk Kitaplığı, MC.O.071 numaralı 909-933/1503-1527 tarihli İn'âmât Defteri. Transkripsiyon-Değerlendirme*. Haz. İlhan Gök, İstanbul 2014. Marmara Üni. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. Bu önemli kaynağa dikkatimi çeken değerli meslekdaşım Feridun Emecen'e teşekkür ederim.

83 “Derviş İlyâs, veled-i Âşıkpaşa”, *În'âmât Defteri*, s. 38/80, 4 Ramazan 909 (20 Şubat 1504); s. 857, 29 Rebiülevvel 915 (17 Temmuz 1509).

84 “Seyyid Velâyet, damâd-ı veled-i Âşıkpaşa”, *În'âmât Defteri*, s. 312/775, 10 Ramazan 914 (2 Ocak 1509). s. 362/936, 1 Şevval 916 (1 Ocak 1511). Mükerrer kayıtları var.

85 “Emîr ve Sâbit, damâd-ı veled-i Âşıkpaşa”, *În'âmât Defteri*, s. 362/936, 1 Şevval 916 (1 Ocak 1511).

86 “Duhter-i veled-i Âşıkpaşa”, *În'âmât Defteri*, s. 304/753, 25 Receb 914 (19 Kasım 1508); s. 238/1161, 19 Safer 917 ve s. 461, 19 Muharrem 917 (18 Nisan 1511).

87 Bk. *În'âmât Defteri*, s. 367/951, Zilkade 915 (Şubat 1510).

88 “Veled-i...” tanımlaması yapılmamış olması tereddüt hali yaratmamalıdır. Mesela “Derviş İlyâs bin Âşıkpaşa” kaydı bu gibi muhtasar tasarrufların yapıldığını göstermektedir. Yalnızca “Âşıkpaşa” denilmiş olmakla mukayyed hali de tereddüde mahal vermemelidir, zira (kızı Râbia'nın eşi olduğunu bildiğimiz) “damadı Seyyid Velâyet” tanımlamasıyla yapılan kayıtlarda kimin kastedildiği açıktır ve herhalde iki yüz sene kadar önce, 1332'de ölen bizzat Âşıkpaşa'nın kendisinin kastedilmemesinde olduğu aşikârdır!

89 Bu önemli belgeyi kullanmama müsaade eden değerli meslekdaşım Doç. Dr. Fikret Yılmaz'a teşekkür ederim.

Belgenin tarihlendirilmesi için önemli kayıt haccın yapıldığı senenin zikredilmiş olmasıdır: Zilhicce 898. Bu ay 14 Eylül 1493'te başlamaktadır. Üç-beş ay önce yola çıkması iktiza eden Âşıkpaşazâde'nin, Kasım sonlarına doğru geri dönüşü geçtiğini varsayabiliriz. Ancak İstanbul'a varması da en az gidişi kadar uzun sürmüş olmalıdır ve o zamanın şartları doğrultusunda Mekke'den İstanbul'a gelişin en az 3-4 ay alması icap etmektedir. Kendisinin ileri yaşlarda olmasına ve *"alâ kadri takatî elden geldükce edâ"* beyanına dayanarak bu yolculuğun biraz daha ağır seyrettiğini düşünebiliriz. Bu durumda mektubun yazılış tarihinin 1494 senesinin bahar aylarına sarkmakta olduğu açıktır.

Yukarıda belirttiğimiz üzere H. İnalıcık vakıf kayıtlarından ve son yazdıklarının tarihinden hareketle ölüm tarihini H. 908/1502, dolayısıyla doğum tarihini de 795/1392-93 olarak geriye çektiğinden **109** yaşında öldüğü iddiasındadır, ancak bu gerçekçi bir yaklaşım olamaz⁹⁰. Nitekim Necdet Öztürk, "1502 Ekiminden biraz önce ölmüş olduğunu kuvvetli bir ihtimal olarak görür", ancak yine de bazı tereddütleri vardır. Sorgulaması, "1491'den sonra ve büyük bir ihtimalle 1502 Ekiminden önce öldüğüdür" beyanıyla sonuçlanır⁹¹. Cem Sultanın cenazesinin getirilişi ve defni tarihiyle sona eren Kemal Yavuz ve Yekta Saraç metni ise bu hadisenin tarihini de vermektedir: *"Hicretin dokuz yüz dördünde vâki oldu"*⁹². H. 904 senesi başlangıcı 19 Ağustos 1498 olup nüshalar arası farklılıklar ve yapılan ilaveler sebebiyle ölüm tarihini küçültmek ve yükseltmek mümkündür. 1498 senesi itibarıyla Âşıkpaşazâde **105** yaşındadır! İnalıcık'ın, *"kendisi de bir derviş olan Âşıkpaşazâde, 908/1502'de Şah İsmail'in Tebriz'i zabtedip Osmanlılar için bir tehdid haline geldiği sırada, Erdebil süfilerinin kökeni ile ilgili bir bölüm (bâb) ekledi"*⁹³, kaydı nüshalar arasındaki muhteva farklılıkları sebebiyle makul ve bağlayıcı bir beyan olarak değerlendirilemez. Ama nihayet ölüm senesi olarak kabul edilen bir tarihte yapılmış son kayıtları olmasından ötürü memnunluk yaratmaktadır. Ancak bu mantık ile yola çıkarsak, koyu bir sûfi ve Zeyniyye tarikatına mensup bir şeyh ve Abdüllâtîf Makdisî'nin müridi olan Derviş Ahmed Âşıkî'nin 1514 Çaldıran zaferi, Şah İsmail'in berbat olduğu, karısı Taçlu Hatun'un ele geçirildiği havadislerini duyup da mezarından kalkıp bir şeyler yazmaması mümkün mü? Belki ileride ortaya çıkacak bir nüshadaki böyle bir kayıtla hayatını daha da uzatmak imkân dâhiline girecektir. Hülâsa bu şartlar dâhilinde "İnalıcık Nasıl Okunur" sorusuna verebileceğimiz cevap "ihtiyat ile" olacaktır!

"Eserin son versiyonunu 1502 Ekim'inde bitirdiği" bildirilen⁹⁴ Oruç Bey, kaynaklarından söz ederken Âşıkpaşazâde'yi öne çıkartır ve yazdıklarının anlatıcısının İstanbul'da yaşamakta olan tarihçimiz olduğuna işaret eder: *"...Şehr-i Kostantin'de bir aziz vardi. Derviş Ahmed Âşıkî derlerdi. Cihân-dîde, sâl-hürde yüz yaşında pîr idi. Sultan Bayezid devrine ermişdi.*

90 İnalıcık, "Âşıkpaşazâde Nasıl Okunmalı", s. 120, 122. Necdet Öztürk, *aynı eser*, s. XXV.

91 Necdet Öztürk, *aynı eser*, s. XXVI-XXVII. Ayrıca bk. s. XIX.

92 Kemal Yavuz-Yekta Saraç, *aynı eser*, s. 586.

93 İnalıcık, "Âşıkpaşazâde Nasıl Okunmalı", s. 127, n. 25.

94 Kemal Yavuz-Yekta Saraç, *aynı eser*, s. 586.

Baba İlyâs ve Muhlîs Paşa ve Âşıkpaşa ve Elvân Çelebi neslinden ve muhiblerinden idi. Ol dahi rivâyet etmiştir bu menâkıbları... ”⁹⁵. Buradaki kayıttan hareketle Âşıkpaşazâde'nin 1502 tarihinde hayatta olduğunu ileri sürmek anlatımdaki fiillerin zamanlarına dikkat etmemek demektir. Yazılımda koyu harflerle gösterildiği üzere bu anlatım geçmiş zaman ile yapılmaktadır ve İstanbul'da bir zamanlar böyle birisi vardı, vurgusu söz konusudur, dolayısıyla bunların söylendiği 1502 tarihinde kendisinin hayatta olduğu iddiasında bulunmak ve bunu böyle anlamak mümkün değildir⁹⁶.

Âşıkpaşazâde'nin kendi hatt-ı destiyle kaleme alıp nihayetinde imza niyetine açıkça kimliğini de kaydettiği yukarıda takdim edilen Hac belgesi 1494 senesine tarihlenmiş olup, bu olayın Âşıkpaşazâde'nin geç tarihli nüshaları dâhil hiçbir metninde yer almamakta olması önemlidir. Gençlik yıllarındaki gazalarında ele geçirdiklerini, kendisine ihsan edilenleri ayrıntısıyla yazmakta olan müverrihimiz, bu konuda herhangi bir kayıt düşmemiş, II. Bayezid'e takdim ettiği bu belge akabinde ne gibi ihsanlara nail olduğunu ifade etmemiştir. Bu durumda hayatta olmasıyla ilgili son sıhhatli kayıt olarak bunu ve dolayısıyla 1494 senesini kabul etmek durumundayız. Ölüm tarihiyle ilgili “1484'ten sonra” aşaması yerini “1494'ten sonra” tespitine bırakmıştır. Hülâsa, daha kesin ve tartışmasız ölüm tarihi bilgisi ortaya çıkana kadar meseleyi eskilerin deyişine bağlamak daha uygundur: “*doksanı geçmiş, yüze merdiven dayamış*”!

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

Afyoncu, Erhan, “Osmanlı Siyasi Tarihinin Ana Kaynakları: Kronikler”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, cilt 1, sayı 2, 2002, s. 101-172

Âşık Paşa, *Garib-nâme*, I (1-2)-II (1-2), haz. Kemal Yavuz, İstanbul 2000.

Âşık Paşazade, *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*, sad. N. Atsız, Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul 1970.

Âşık Paşazade, *Âşıkpaşazâde Tarihi [Osmanlı Tarihi (1285-1502)]*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2013.

Âşık Paşazade, *Âşıkpaşazâde Tarihi (Tevârih-i Âl-i Osman)*, nşr. Âlî Bey İstanbul 1332, Matbaa-i Âmire.

Âşık Paşazade, *Die Altosmanische Chronikdes Asyqpasazâde*, nşr. F. Giese, Leipzig 1929.

95 Necdet Öztürk, *aynı eser*, s. XXV ve XIX.

96 Nüshalardaki 908 (1502/03) tarihine kadar gelen uzatmaların daha sonra ilave edilen kayıtlardan kaynaklandığına H. G. Majer de işaret etmiş bulunmaktadır. bk. “Tevârih-i Âl-i Osmân”, s. 643.

- Âşık Paşazade, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, nşr. Kemal Yavuz - M. A. Yekta Saraç, İstanbul 2003.
- Âşık Paşazade, *Tarih, (Osmanlı Tarihleri içinde)* nşr. N. Atsız, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1949.
- Âşık Paşazade, *Vom Hirtenzelt zur Hohen Pforte. Frühzeit und Aufstieg des osmanischen Reiches nach der Chronik "Denkwürdigkeiten und Zeitläufte des Hauses Osman" vom Derwisch Ahmed, genannt Aşık-Paşa Sohn*. Übersetzt, eingeleitet und erklärt von Richard F. Kreutel, Graz/Wien/Köln 1959.
- Atatürk Kitaplığı, MC.O.071 numaralı 909-933/1503-1527 tarihli İn'amât Defteri. Transkripsiyon-Değerlendirme*. Haz. İlhan Gök, İstanbul 2014. Marmara Üni. Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü. Ayvansarayî, *Hadikatü'l-Cevâmî*, İstanbul, Matbaa-i Âmire 1281.
- Babinger, Franz, "Wann starb Âşıkpaşazâde", *MOG (Mitteilungen zur Osmanischen Geschichte)*, II (Wien 1926), s. 315-318.
- Babinger, Franz, *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*, Leipzig 1927. (Türkçe çeviri Coşkun Üçok. *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Ankara 1982).
- Beliğ, İsmail, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfan*, Bursa 1302.
- Elvan Çelebi, *Menâkıbü'l-kudsîyye fi menâsibi'l-ünsîyye*, (nşr. İsmail Erünsal - Ahmet Yaşar Ocak), İstanbul 1984.
- Hammer, Joseph von, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, I, Pest 1827.
- Hilmi, A. Hocazâde, *Ziyâret-i Evliyâ*, Dar-ül Hilâfet-i Aliye 1325.
- Hinz, Walter, *Irans Aufstieg zum Nationalstaat im XV. Jahrhundert*, Berlin-Leipzig 1936.
- İnalçık, Halil, "How to Read Ashik Pasha-zade's History", *Studies in Ottoman History in Honour of Professor V. L. Menage*, İstanbul 1994, s. 139-156. Türkçe çeviri Fahri Unan, "Âşıkpaşazâde Tarihi Nasıl Okunmalı", *Söğütten İstanbul'a*. Haz. Mehmet Öz – Oktay Özel, Ankara 2000, 2005, s. 119-145.
- Kissling, Hans Joachim, "Einiges über den Zejnijje-Orden im Osmanischen Reiche", *Der Islam*, 39, 1964. S. 134-79.
- Kissling, Hans Joachim, "Schejch Sejjid Vilâyet (1451-1522) und sein angebliche Menâqıbnâme", *Zeitschrift der Deutschen Morgenlandischen Gesellschaft. (ZDMG)*, CXIII, Wiesbaden 1963. S. 62-68
- Koçu, Reşat Ekrem, "Âşıkpaşa Camii", *İstanbul Ansiklopedisi*, III, 1148. Köprülü Fuat, "Âşıkpaşazâde", *İA*, (1940), I, s. 706-709.
- Köprülü, Fuat, "Âşık Paşa", *İA*, (1940), I, 701-706.
- Kut, Günay, *Diyânet İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, 1991, IV, 1-3.
- Lale Özdemir, *Ottoman History Through the Eyes of Aşıkpaşazade*. İstanbul 2013. (İngiltere'de yapılmış doktora tezi, 2011).
- Majer, Hans Georg, "Tevârih-i Âl-i Osmân", *Kindler's Neues Literatur-Lexikon*. Hrsg. Walter Jens, Band 19, München 1992, s. 643-644.
- Mecdi, Mehmed, *Hadaikü'ş-Şakaik*, İstanbul 1269.
- Özcan, Abdülkadir, "Âşıkpaşazâde", *DİA*, cilt 4 (1991), s. 6-7
- Rescher, O, *Eş-Şekâ'îku'n-nu'mâniyye*, İstanbul 1927.
- Şahin, İbrahim Kaya, *Âşıkpaşa-zâde as historian: A study on the Tevarih-i Al-i Osman: Tarihçi olarak Aşıkpaşa-zade Tevarih-i Al-i Osman üzerine bir inceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Sabancı Üniversitesi 2000.
- Taşköprüzâde, *Sakâ'iq an-Nu'manijja*, Kahire 1310.
- Tercüme-i Menâkıb-ı Tâcü'l-ârifin*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2427

Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara 1961.

Yinanç, M. H., “Cüneyd”, *İA*, III, 242.

Yinanç, M. H., “Âşıkpaşazâde”, *İA*, II, 701-709.

Zinkeisen, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (Geschichte des osmanischen Reiches in Europa)*

I. Çev. Nilüfer Epçeli, çev. kontrol Kemal Beydilli, İstanbul 2011.

EK

Âşıkpaşazâde'nin Kendi Hatt-ı Destiyle Yazıp II. Bayezid'e Sunduğu Hac Arzı. 1794

